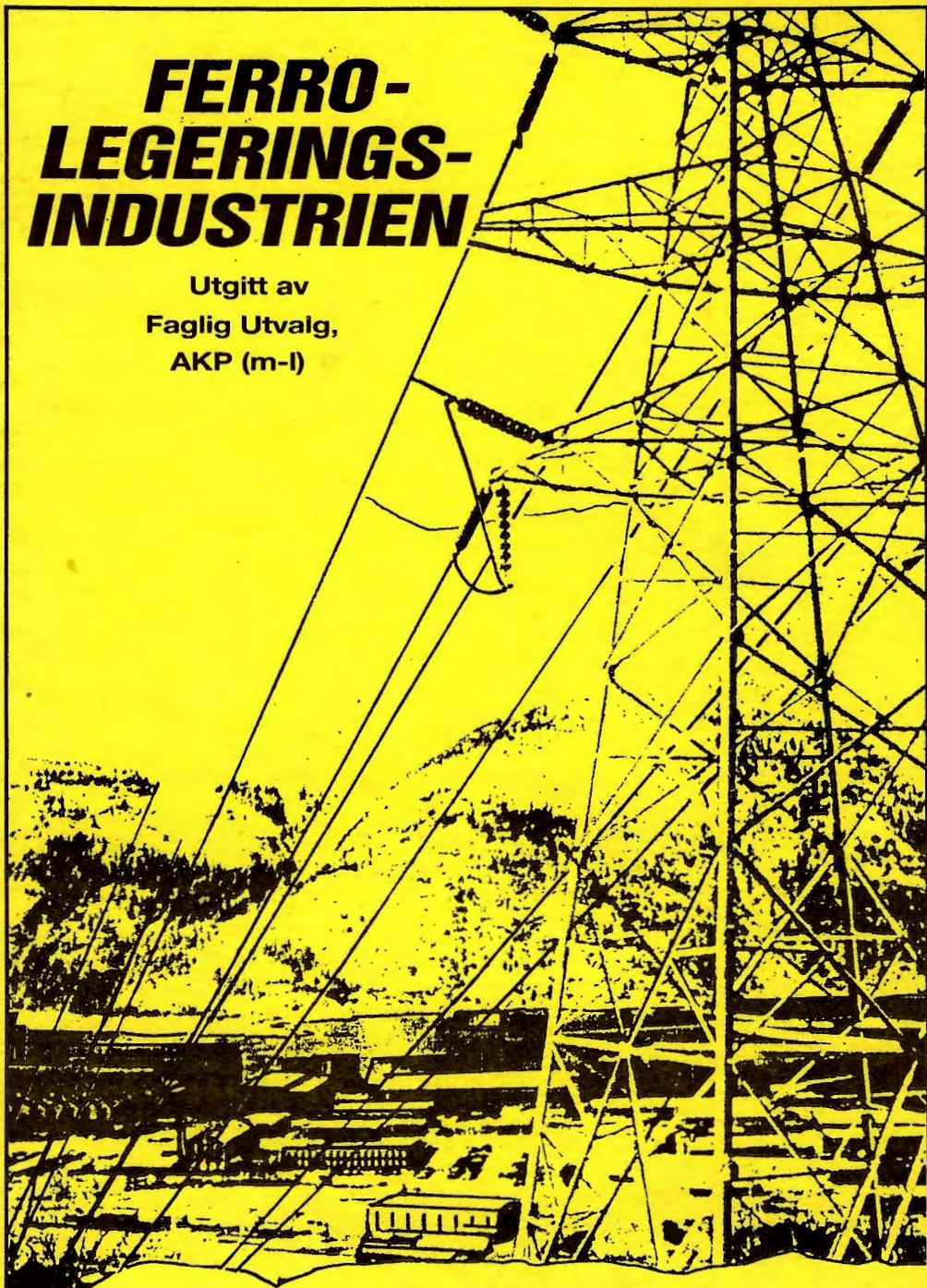

FERRO- LEGERINGS- INDUSTRIEN

Utgitt av
Faglig Utvalg,
AKP (m-l)

Forord

Ferrolegeringsindustrien i Norge er utsatt for et hardt press. Staten ønsker å legge ned den delen som ikke gir størst profitt. Som virkemiddel bruker staten prisen på elektrisk kraft. Eierne av ferrolegeringsindustrien er utflaggingskåte - det de i departementene kaller internasjonalisering - og blir gjennom statens økonomiske politikk stimulert til en styrking av norsk imperialisme.

Fagforeningene i denne bransjen har vært aktive og slåss for å bevare arbeidsplassene, mot norsk imperialisme.

AKP(m-l) har sin plass i denne klassekampen, og har understreket gang på gang at skal denne kampen vinnes, kreves det at medlemmene mobiliseres - ikke at kampen overlates til delegasjoner til regjeringa og taktikkeri i korridorene.

AKP(m-l) har som arbeiderparti tatt kampen om arbeidsplassene i denne bransjen alvorlig gjennom å ha vært med på å utvikle den politikken som er alternativet til rasering av denne industrien. Gjennom avisa vår, Klassekampen, har vi bidratt til å få fram materiale som fagforeningene trenger og å styrke opinionen. AKP(m-l) sitt Faglige Utvalg legger med dette heftet fram et sammenfattende og mer grundig materiale enn det er mulig å gjøre gjennom avisartikler i Klassekampen eller løpesedler.

Greier vi med dette heftet å hisse til diskusjon, gi folk nye ideer, har vi også styrket klassekampen - kampen om en hel bransjes framtid og arbeidsplassene i den. Da er hensikten med heftet oppnådd.

Faglig Utvalg av AKP(m-l)

Ferrolegeringsindustrien

historie - eiendomsforhold

Denne artikkelen handler om eiendomsforholdene i ferrolegeringsindustrien. Først kommer et kapittel om de enkelte smelteverkene. Mye av eiendomsforholdene blir behandlet under de enkelte verkene i dette kapitlet. Deretter følger et kapittel om de enkelte eierne og litt om sannsynlig utvikling. Deretter følger et raskt historisk overblikk.

Vi har prøvd å være nøyaktige med navn, men har foretatt forkortelser når meningen bør være klar, f.eks. «Ila/Lilleby» for «A/S Ila & Lilleby smelteverker».

For de som er ukjente med denne industrien er det viktig å forstå betydningen av begrepene ferrolegeringer/manganlegeringer/ferrosilisium og silisium-metall.

Vi anbefaler leserne å følge med på figuren som viser Elkem's eierstruktur underveis.

De enkelte smelteverkene.

1. Finnfjord Smelteverk, Finnfjordbotten.

Et av landets yngre ferrolegeringsverk, etablert i 1961, i forbindelse med utbyggingen av Insetvassdraget. Eiene var de tradisjonelle ferrolegeringsprodusentene Hafslund, Bjølvfossen, Tinfos og Ila & Lilleby som sammen dannet selskapet K/S A/S FeSil-Nord & Co. Selskapet gikk konkurs og blei nedlagt uten nevneverdig dramatikk i 1982.

På basis av sterkt engasjement fra kommunen og fylket, og på basis av privat kapital blei selskapet Finnfjord Smelteverk A/S dannet og driften blei gjenopptatt i 1983.

Produktene (75% ferrosilisium) markedsføres gjennom de tidligere eiernes salgsselskap A/S FeSil & Co.

2. Smelteverket Hafslund, Sarpsborg (FeSil)

Landets eldste smelteverk, etablert 14.april 1899, basert på tysk kapital og utbygging av fallrettigheter i Sarpsfossen. Startet med produksjon av kalsiumkarbid. Landets eldste (1907) på norsk ferrolegeringsindustri

hovedprodukt ferrosilisium. Kalsiumkarbidproduksjonen blei nedlagt i 1967. Produktene er i dag 75% ferrosilisium og metallpulver.

Hafslund Smelteverks eier er Aktieselskabet Hafslund med røtter tilbake til Hafslund Gods på Sarpsfossens vestbredd.

Hafslund er et børsnotert selskap med ca 5000 aksjonærer.

Største aksjonær er Fredrikstad kommune/Østfold fylke med 20%. Orkla Industrier har en betydelig minoritetspost på 10%.

I det siste har det foregått en konsentrasjon av eierinteressene i det Farsund-firmaene Norsund A/S (Mikalsen/Glastad) og Brøvig tilsammen sitter med 25%. Begge har plass i Hafslund styre.

Alliansen Norsund A/S og Brøvig har sin andre base i Norsk Data.

A/S Hafslund har tradisjonelt først og fremst vært et kraftforsyningsselskap og er landets største private produsent av elektrisk kraft til alminnelig forsyning gjennom datterselskapene A/S Kykkelsrud og A/S Vamma Fossekompani. Tilsammen eier disse to selskapene 5 krafstasjoner med en årlig produksjon på 2300 GWh, noe som i store trekk dekker Østfold fylkes behov til alminnelig forsyning og industri.

A/S Hafslund eier også Hafslund Gods, et av landets største gårdsbruk med 1800 mål innmark.

A/S Hafslund har nylig overtatt og fusjonert med Actinor (tidligere Norgas) som tidligere igjen har overtatt Nyco. Hafslund har således blitt eiere til aksjer for 1,9 milliarder i andre selskaper (Actinor-posten medregnet).

A/S Hafslund har aksjemajoriteten (70%) i AIMet A/S som framstiller sekundær aluminiumlegereinger. Selskapet har aksjeinteresser i Saga Petroleum og Norwegian Petroleum Contractors.

A/S Hafslund har tradisjonelt hatt 27% av aksjene i smelteverket A/S Bjølvfossen, en post som antakeligvis er av mindre interesse for selskapet etter at Orkla solgte sin aksjemajoritet i Bjølvfossen til ELKEM i 1986.

Etter at Tinfos (1982) og Bjølvfossen (1986) har trukket seg ut av A/S FeSil & Co er Hafslund sammen med Solberg (Ila & Lilleby Smelteverker) de siste gjenværende eiere i salgsselskapet A/S FeSil & Co.

3. Lilleby Smelteverk, Trondheim (FeSil/Solberg)

I A/S Ila & Lilleby Smelteverker's historiske kabal inngår Ilens Smelteverk, Lilleby Smelteverk, Tafjord Smelteverk og Holla Smelteverk.

Ilen Smelteverk, etablert 1906, var et av landets første. Verket produserte kalsiumkarbid fra starten, supplerte med sink i 1911 og gikk konkurs i 1927. Kjøpt av prof. Harald Pedersen, som startet produksjon

av krom og manganlegeringer i 1928. Solgt og nedlagt som ferrolegeringsverk i 1938 (Siden har det vært støperi i lokalene).

Lilleby Smelteverk, etablert i 1927 med prof. Harald Pedersen som eier. Selskapet A/S Ila & Lilleby Smelteverker blei danna av Harald Pedersens to smelteverk i 1937. Lilleby Smelteverk blei først nedlagt og deretter solgt til Birger Solberg i 1945. Et av verkets første oppgaver etter krigen var å smelte om alluminiumskrap fra tyske flyvrak. Smelteverket har siden spesialisert seg på raffinerte produkter av ferrosilisium.

Tafjord Smelteverk, etablert i 1938 med Harald Pedersen som eier. Overtatt av Birger Solberg i 1945. Fram til 1962 var verket i periodevis drift når overskuddskraft kunne skaffes.

Holla Smelteverk, etablert i 1964.

4. Holla Smelteverk, Kyrkseterøra. (FeSil/Solberg)

Et av landets yngre verk, etablert i 1964 med Solbergfamilien som eier. Produserer silisium-metall og 75% ferrosilisium.

A/S Ila & Lilleby Smelteverker

A/S Ila & Lilleby Smelteverker kontrolleres nå av Birger Solbergs sønn, Erik Solberg. Selskapet overtok Ørens Mek. i 1960 og A/S Trolla bruk (etablert i 1854) i 1974.

I 1976 gikk selskapet inn med en 15%’s eierandel i et ferrolegeringsverk i Canada.

Selskapet står nå midt oppe i en stortilt satsing i Brasil, hvor det investerer 80 mill.kr. på et nytt silisium-metallverk i samarbeid med det brasilianske selskapet Metalur. Ila & Lilleby skal ha 49% av aksjene.

I motsetning til de fleste andre selskapene i bransjen er Ila & Lilleby ikke etablert på naturlig tilgang på vannkraft. I forbindelse med oppføringa av Holla Smelteverk bygde imidlertid selskapet egen kraftstasjon som produserer 180 GWh årlig i Sjøa-vassdraget.

A/S FeSil & Co.

Fra 1946 til 1964 solgte alle norske ferrolegeringsprodusenter ferrosilisium gjennom et felles eid salgsselskap som i 1974 fikk navet A/S FeSil & Co. Krom-, manganlegeringer og Silisium-metall har flytt til markedene uavhengig av dette selskapet. Da Thamshavn Verk startet produksjon av ferrosilisium i 1964 valgte eieren Orkla å stå utenfor samarbeidet. FeSil’s posisjon er endret det siste tiåret. Fra 1964 til 1979 solgte 8 av de 9 ferrosilisiumsannleggene i landet gjennom FeSil. I 1979 trakk ELKEM sine

to ferrosilisiumsannlegg (Salten og Bremanger) ut. I 1982 trakk Tinfos ut Notodden Smelteverk. I 1986 trakk ELKEM ut Bjølvfossen gjennom overtakelse av Orklas aksjemajoritet (51%). I dag sitter FeSil tilbake med 4 (Hafslund, Lilleby, Holla og Finnfjord), mens ELKEM' salgsapparat har vokst til 4. Produksjonen fra det svenske Ferrolegeringer Trollhattan selges av FeSil.

5. Salten Verk, Fauske. (ELKEM)

Landets nest ynstede ferrolegeringsverk, oppført av ELKEM i 1967 i tilknytning til utbyggingen av Siso kraftverk hvor verket disponerer 900 GWh årlig. Produserer 75%- og 90%-ferrosilisium.

6. Bremanger Smelteverk, Svelgen (ELKEM)

Oppført av ELKEM i 1928 for elektrisk framstilling av råjern. Supplerte med vanadium- og silisiumlegeringer i 60-åra. I dag produserer verket ferrosilisium og silisium-metall (silgrain).

Verket har 4 kraftstasjoner som tilsammen produserer 570 GWh årlig.

7. Fiskaa Verk, Kristiansan S. (ELKEM)

Den opprinnelige ELKEM-familiens eldste ferrolegeringsverk, etablert i 1917. Produserer silisium-metall og er en betydelig produsent av elektrodemasse til netopp ferrolegeringsindustrien.

8. PEA, Porsgrunn. (ELKEM)

Oppført i 1913 (Porsgrunn Elektrokjemiske Aktieselskap) med sveitsisk kapital og overskuddskraft fra Skiensfjordens Kommunale Kraftselskap (SKK) som hadde behov for faste kunder. SKK overtok aksjemajoriteten i 1920. ELKEM kjøpte verket i 1966. De første åra blei det produsert ferrosilisium.

Seinere har verket produsert silicomangan og ferromangan, og er således et av de tre norske smelteverkene som holdes oppe på handel med Sør-Afrika.

9. Meraker smelteverk, Meråker. (ELKEM)

Et av landets eldste, etablert i 1900. Produserte kalsiumkarbid den første tida. Gikk seinere over til ferrosilisium og silisium-metall. I dag produseres silisium-metall.

Tilhørte det amerikanske storselskapet Union Carbide i en år-rekke før det blei overtatt av ELKEM i 1980.

Meraker Smelteverk har eget kraftverk som hjemfaller til staten i 1989.

10. Sauda Smelteverk, Sauda. (ELKEM)

Grunnlagt i 1915 med amerikansk kapital (Union Carbide Corporation) som også sto bak utbygginga av Saudafallene (1100 GWh årlig). Verket var tenkt å produsere kalsiumkarbid, men prisfall og stagnasjon i markedet fikk eierne til å gå over til manganlegereinger fra 1923, noe som i mange år, og fremdeles, har knyttet verkets videre skjebne til utviklinga i Sør-Afrika.

I mange år var Sauda Smelteverk (tidl. Electric Furnace Products Company Ltd.) landets største, og de utenlandske eierne preget hele lokalsamfunnet i stor grad. Union Carbide solgte verket til ELKEM i 1980.

Av de 1100 GWh fra Saudafallene disponerer ELKEM nå omkring 500. Halvparten av dette disponerer selskapet fram til 1996.

11. Thamshavn Verk, Orkanger. (ELKEM)

Thamshavn Verk (tidl. Orkla Metal A/S & Co.) er et av landets yngre smelteverk. Startet produksjon av ferrosilisium i 1963 etter nedleggelsen av Orkla's kobbersmelteverk. Eiere var Orkla Industrier A/S og det amerikanske selskapet AMMC med 50% hver.

Orkla Metal har alltid stått utenfor FeSil-samarbeidet og har ofte blitt sett på som en uokråke i markedet.

ELKEM kjøpte verket i 1986 og selger produktene gjennom selskapets eget salgsapparat.

Thamshavn Verk disponerer ikke egen kraft.

12. Bjølvfossen, Ålvik. (51% ELKEM)

Etablert i 1905 for å utnytte energien i Bjølvovassdraget til kalsiumkarbidproduksjon. Har produsert ferrolegeringer siden siste halvdel av

20-åra, de siste åra konsentrert til ferrosilisium. Selskapet har eget kraftverk som produserer 350 GWh årlig. 2/3 av dette hjemfalt til staten i 1980.

Bjølfefossen A/S er et børsnotert selskap med 3000 aksjonærer, men hoveddelen av eierinteressene har lenge ligget hos Orkla Industrier A/S og A/S Hafslund. I 1986 solgte Orkla sin majoritetspost på 51% til ELKEM.

Produktene har blitt solgt gjennom FeSil i alle år, men inngår nå i ELKEM's portefølje av ferrolegeringer.

13. Øye Smelteverk, Kvinesdal. (Tinfos)

Landets yngste smelteverk, grunnlagt i 1974 med kapital skapt ved søsterbedriften Notodden Smelteverk. Produktene er manganlegeringer, noe som knytter bedriftens skjebne til utviklinga i Sør-Afrika.

Øye Smelteverk utgjør sammen med Notodden Smelteverk selskapet Tinfos Jernverk A/S. Hovedaksjonær i Tinfos Jernverk A/S er Tinfos Papirfabrik A/S hvor Ole Holta har aksjemajoriteten.

14. Notodden Smeltevrk, Notodden. (Tinfos)

Et av landets eldste smelteverk. Forløperen Notodden Calsiumcarbidfabrik startet produksjon av kalsiumkarbid i 1900. Denne produksjonen blei nedlagt i begynnelsen av 50-åra. Tinfos Jernverk startet sin virksomhet i 1910 da bedriften begynte å produsere landets første elektrisk framstilte råjern. Verket begynte å produsere ferrosilisium i 1916. Råjernsframstilling blei oppgitt i 20-åra. Verket framstilte manganlegeringer i flere ti-år, en produksjon som blei nedlagt i 1982. I de seinere år har verket supplert ferrosilisiumproduksjonen med silisium-metall.

I februar 1987 vedtok Tinfos Jernverk's styre å legge ned Notodden Smelteverk.

Tinfos Papirfabrik eier to krafstasjoner i Tinnelva med årlig produksjon på 200 GWh hvorav rettighetene til 20-30 GWh leies av Notodden Kommune.

Tinfos Jernverk A/S gikk ut av FeSil-samarbeidet i 1982. Selskapet selger produktene gjennom sitt eget salgsapparat.

Tinfos-selskapene har engasjert seg i annen virksomhet i mindre grad enn ELKEM/Orkla, Hafslund og Solberg. Til tider har selskapene hatt interesser innen shipping.

15. Odda Smelteverk, Odda.

Landets eneste produsent av kalsiumkarbid, produktet som bar fram begynnelsen til ferrolegeringsindustrien her i landet (Hafslund, Meraker, Tinfos, Bjølvefossen, Kragerø (nedl.1918), Ila og Odda). Begynte produksjonen med engelsk kapital under navnet The Sun Gas Company i 1908. Aksjene blei overtatt The British Oxygen Company, som fremdeles eier Odda Smelteverk A/S, i 1937.

Eierselskapene.

I den videre behandlingen er Odda Smelteverk A/S, det siste utenlandsk-eide smelteverket, holdt utenfor. Verket er antakeligvis interessant i kraftballansesammenheng, men faller utenfor på grunn av produktene.

Våren 1987 gjenstår 5 eiergrupperinger innafor ferrolegeringsindustrien :

- 1 ELKEM A/S
- 2 A/S HAFSLUND
- 3 A/S ILA & LILLEBY SMELTEVERKER
- 4 TINFOS JERNVERK A/S
- 5 FINNFJORD SMELTEVERK A/S

En del av forholdene rundt de forskjellige eierne er behandla under gjennomgangen av de enkelte verkene, men en del gjentakelser er ikke til å unngå i det følgende.

ELKEM A/S.

ELKEM er bransjens dominerende selskap og verdens største produsent av både ferrosilisium og silisium-metall. ELKEM er også en betydelig produsent av manganlegeringer. Etter at ELKEM kjøpte 7 smelteverk (2 i Norge, 3 i USA og 2 i Canada) av Union Carbide i 1980 (1,6 milliarder kr), og Thamshavn Verk av Orkla Industrier i 1986, eier selskapet følgende verk:

Norge:

- 1 Fiskaa Verk, Kristiansand
- 2 Bremanger Smelteverk, Svelgen
- 3 Salten Verk, Fauske
- 4 PEA, Porsgrunn (fra 1966)
- 5 A/S Meraker Smelteverk, Meråker (fra 1980)

- 6 Sauda Smelteverk A/S, Sauda (fra 1980)
- 7 Thamshavn Verk A/S, Orkanger (fra 1986)
- 8 A/S Bjølvfossen, Ålvik (fra 1986, ELKEM eier 51%)

USA:

- 9 Alloy Plant, West Virginia (fra 1980)
- 10 Ashtabula Plant, Ohio (fra 1980)
- 11 Marietta Plant, Ohio (fra 1980)

Canada:

- 12 Beauharnois Plant, Quebec (fra 1980)
- 13 Chicoutimi Plant, Quebec (fra 1980)

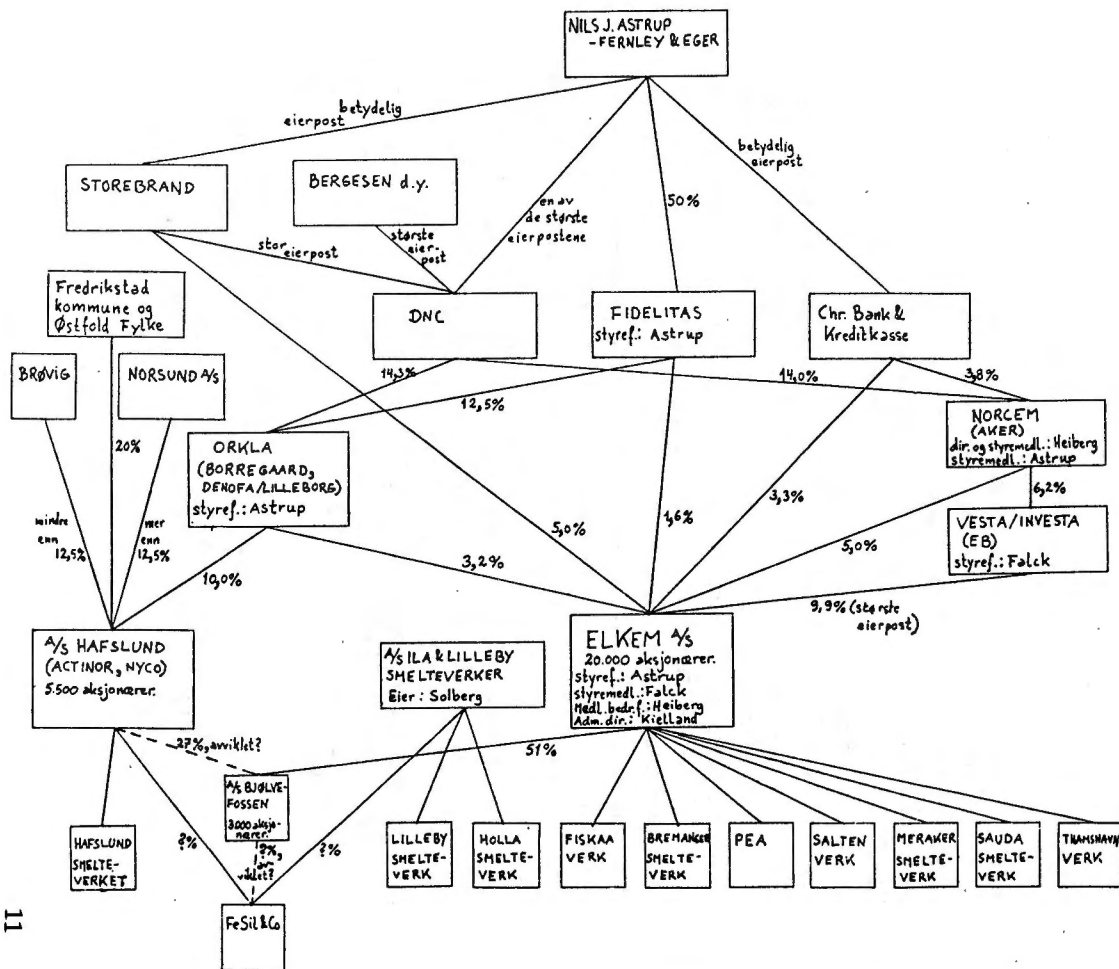
Produktmarkedsføring:

- 14 Icelandic Alloy, Island (ELKEM eier 30%)
- 15 OET Calusco, Italia (ELKEM eier 20%)

Etter at ELKEM's ferrolegeringsdivisjon tok spranget ut i den store verden i 1980 har omsetningen innenfor ferrolegeringer hatt en voldsom vekst fra 964 millioner kr. i 1979 til ca. 6,3 milliarder kr. i 1985. Markedskonkurrenten A/S FeSil & Co har tapt posisjoner (Tinfos og Bjølvfossen) og blitt en liten gruppering i forhold. Men ELKEM har på ingen måte stagget sin sult med dette. Direktør Frank Myhre (ferrolegeringsdivisjonen) framlegger ELKEM's strategi slik i Adresseavisen 24/12-85: «Vi mener at det vil være en fordel for norsk ferrolegeringsindustri å samle alle smelteverkene i ett selskap».

ELKEM har sin tyngde innenfor ferrolegeringer, men har virksomhet også innenfor en rekke andre områder. Selskapet er delt i 6 divisjoner:

1. Ferrolegeringsdivisjonen sto for 70% av selskapets omsetning i 1985 (6,3 mrd.kr.), og er verdens største.
2. Aluminiumdivisjonen med primær-alluminiumverk i Mosjoen og Lista (50% av produksjonen videreforedles i Storbritania og Nederland) står for 15% av selskapets omsetning.
3. Grubedivisjonen.
4. Ferdigvaredivisjonen med bl.a. Rockwool-fabrikkene.
5. Ståldivisjonen som har 20% av aksjene i Norsk Jernverk A/S som en følge av at ELKEM solgte Christiania Spigerverk til Norsk Jernverk i 1984.
6. Engeeneringdivisjonen som har en andel på over 50% av verdensmarkedet for prosesser og produksjonsutsyr til ferrolegeringsindustrien og annen smelteindustri.

ELKEM

EIENDOMSFORHOLD

(UFULLSTENDIG/FORENKLET)

Linjene mellom selskapene peker nedover fra eier-selskapet.

Nylig fusjonerte selskaper er oppført i parentes.

En del viktige personers plassering i selskapene er angitt.

Skjemaket er ajourført pr. Vi-1987. Raske verdipapirbevegelser kan endre strukturen raskt.

Engeneeringdivisjonen har levert over 350 produksjons anlegg i 40 land. ELKEM er imidlertid på vikende front i forhold til f.eks. det tyske selskapet DEMAG på dette markedet. ELKEM's raid for å overta Kværner-konsernet høsten 1986 kan kanskje lettere forstås på denne bakgrunnen.

Hvem er ELKEM's eiere?

Dette er ikke et enkelt spørsmål å gi svar på, men la oss først kaste et blikk bakover:

Det nåværende ELKEM A/S er dannet i 1972 gjennom en sammenslutning av Christiania Spigerverk (grunnlagt i 1853) og ELKEM A/S.

I 1904 oppretta Sam Eyde to selskaper som hadde til formål å temme norske vassdrag for industriell utnyttelse. Det ene var Norsk Hydro's forløper Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstof Aksjeselskap. Det andre var ELKEM's forløper Det Norske Aksjeselskap for Elektrokjemisk Industri. Kvælstofselskapet blei raskt til industrigiganten Norsk Hydro, mens ELKEM først i 60-åra sto fram som den giganten selskapet etter hvert tok sikte mot å bli.

ELKEM A/S har over 20000 aksjonærer med Vesta/Investa (Einar Falck) som den største med 9,9%. Tidligere hadde bankforbindelsen DnC en stor post, den ser ut til å være avviklet nå. Skal man imidlertid forstå ELKEM's eierstruktur bedre kan man ikke komme utenom styreformannen Nils Johan Astrup, DnC og Orkla Industrier A/S. Gjennom betydelige eierandeler i Storebrand, Cristiania Bank & Kreditkasse og Orkla Industrier A/S via DnC og sitt eget selskap Fidelitas har Astrup-familien eierinteresser i hele 28% av aksjekapitalen i ELKEM A/S. Astrupfamiliens dominans i ELKEM kan konkretiseres ved to eksempler: Orkla og Kværner.

Styreformannen i Orkla Industrier A/S er den samme Nils Johan Astrup som er styreformann i ELKEM. Via DnC og Fidelitas kontrollerer han 27% av aksjekapitalen i Orkla Industrier A/S. Det var dette selskapet som i 1986 opparbeidet seg 51% av aksjene i A/S Bjølvfossen og solgte disse til ELKEM samtidig med salget av Thamshavn Verk A/S. På den måten fikk ELKEM kontroll over to nye smelteverk, mens rivalen FeSil & Co. mista kontrollen over ett.

Høsten 1986 sto ELKEM i spissen for det mislykka raidet for å overta Kværner Industrier A/S. Via skjulte transaksjoner sto plutselig følgende allianse fram i Kværner: ELKEM (27,2% av aksjene), Bergesen d.y. (12,9%), Vesta/Investa (9,9%) og postkasseselskapene Commerz Bank/Invesco (9,9%). Formålet med dette framstøtet ser ut til å være tredelt:

- Tappe Kværner for verdier for å kompensere for ELKEM's store tap (ca.1 mill. kr. pr. døgn).
- Skaffe engeneeringdivisjonen i ELKEM et bedre grunnlag og breiere basis i kampen om verdensmarkedet for smelteutstyr.
- Sikre ELKEM og Vesta/investa's engasjement i Saga Petroleum.

Raidet mot Kværner var mislykket, men ELKEM har erklært at de ønsker kontrollen over hele den norske ferrolegeringsindustrien. Nye framstøt fra ELKEM bør derfor ikke komme overraskende.

A/S HAFSLUND.

Det meste om eierstrukturen i A/S Hafslund er behandlet i kapitlet om de enkelte smelteverkene.

Hafslund har altså i det aller siste fusjonert med Actinor (tidl. Norgas) og har med det fått tak i gullegget NyCo.

En av Hafslunds største aksjonærer er Orkla Industrier A/S som har fusjonert med Borregaard til Orkla/Borregaard. Orkla har dermed også fått tak i DeNoFa/Lilleborg.

Orkla har solgt ut Thamshavn verk og flertallsposten i A/S Bjølvefossen.

Vi ser altså at Orkla selger ut virksomhet på gamle områder og at både Hafslund og Orkla kaster seg over nye.

Videre ser vi at Orkla har en mektig finger med i spillet både hos ELKEM, som ønsker å kjøpe eller slå ut alle konkurrentene, og hos A/S Hafslund, som tradisjonelt har vært mer opptatt av å levere elektrisk kraft til alminnelig forsyning enn til Hafslund Smelteverket.

Videre ser vi hvordan alliansen Norsund A/S/Brøvig (kontrollerer Norsk Data) seiler opp til å bli A/S Hafslunds største aksjonærgruppe. Vi ser et fylke som, uten å måtte skjele til utenriksballansen, antakeligvis vil tjene mer på Glomma-krafta ved vanlig salg enn ved smelting.

Vi vet at bevegelsene på aksjekarkedet de tre siste åra har vært like store som de tretti forutgående.

Mange kryssende interesser er med i spillet om A/S Hafslund.

For Hafslund Smelteverket vil sannsynnligvis ett av to skje meget snart:

- Nedleggelse, eller
- Salg til ELKEM. Verket vil da gå på ubestemt tid, inntil ELKEM har fått lagt ut sin produksjons- og kraftballansekal (fra stedskontrakter til konsern kontrakter og bransjekontrakter på krafta).

A/S ILA & LILLEBY SMELTEVERKER.

Eierforholdene er behandlet i kapitlet om de enkelte verkene. Ila & Lilleby's kilde til merverdi ser ut til være forankret i smeltedrift.

Utflagging og internasjonalisering av selskaper har blitt honnørbegreper hos næringslivstopper og industriorganisasjoner. Jakten etter maksimal profitt er alltid samtig en kamp for å overleve.

Dette har gjort ELKEM til et internasjonalt produksjonselskap. Ila/Lilleby følger etter i disse dager. Selskapet vil nok overleve. Men smelteverkene i Norge, blir det to eller ett eller ingen tilbake?

TINFOS JERNVERK A/S.

Eierstruktur ganske lik Ila/Lilleby's.

For å sikre Øye Smelteverk som kilde til merverdi har selskapet lagt ned Notodden Smelteverk. Begge Tinfos-verkene har godt vedlikeholdte, moderne og effektive produksjonsanlegg.

Øye produserer imidlertid manganlegeringen Silicomangan, er Europas største produsent på denne legeringen (større enn ELKEM) og har en betydelig markedsandel. Notodden ligger dessuten inne i landet.

Øye Smelteverk er et så nytt verk at det neppe blir nedlagt. Men det gjenstår å se om Tinfos Jernverk's framtid ligger i smeltedrift eller om ELKEM (eller andre) overtar. Eierne vil i alle fall ha Tinfos Papirfabrik's kraftproduksjon som kilde til rikdom.

FINNFJORD SMELTEVERK A/S.

Dette selskapet har smeltedrift som eneste knagg å overleve på. Verket fører en ensom kamp med lav bemanning for å holde hodet over vannet.

Overblikk.

Smelteverkene's eierstruktur er i rask forandring nå.

Etter århundreskiftet hadde vi den første bølgen av smelteverksutbygging. Flere av disse var basert på utenlandsk kapital. Bransjen skalv, men kom seg relativt uskadd gjennom førkrigskrisene.

I 60-åra fikk vi den andre bølgen av smelteverksutbygging.

Utenlandsk kapital har trekt seg ut, og en rask monopoliseringsprosess er i gang.

Vi tror utviklinga til nå bare er oppmarsjen. Om kort tid vil vi oppleve at kapitalen løftes ut av smelteverkene og investeres i andre deler av verden. En rekke smelteverk vil ligge rasert tilbake her i Norge.

Internasjonalisering av norsk ferrolegeringsindustri

Vi skal her prøve å forklare kva som i dag er i ferd med å skje innanfor begrepet «nødvendig internasjonalisering innanfor norsk ferrolegeringsindustri».

Vår fyrste påstand er at ein vil avvika den kraftintensive industrien her i landet i løpet av ein 10 - 15 års periode, med den politikk myndighetene i dag fører. Vi skal komme attende til denne påstanden seinare, og grunngje kvifor.

Vår andre påstand er at denne politikken ikkje står i nokon skarp motsetnad til industrieigarane sine egne ønsker.

Utforming av denne politikken

Utforminga av denne politikken starta på midten 1970 talet, med ei rad «NOU» utredninger.

I 1983 fekk vi så «Buvikutvalgets utredning» NOU nr.10 1983 om «Einsidige industristader». Denne utredninga karakteriserte vi som ei dødsliste over 104 «einsidige industristader». I dag kan vi oppsumere at dette er tett opp til sanninga. Ei rad av desse lokalsamfunna har fått nådestøtet, og enda fleire ville vert radert ut om ikkje ein hadde klart å mobilisere lokalsamfunna til aktiv kamp mot dei felles interessene til industrieigarane og regjering. (T.d. Sulis, Tyssedal, Syd Varanger, Finn fjord, Mo i Rana, m.f..)

Kva har landets største arbeiderorganisasjon, LO, gjort for å ivareta interessene til arbeiderane på desse stadane? Det skulle ikkje vere ein hemmelegheit for nokon at LO sin store «industriforståsegpåer», Jan Balstad, var medlem av «Buvikutvalget», og tok så godt som ingen reservasjonar til utvalgets konklusjoner. Dette blir ikkje så merkeleg om ein tek omsyn til at denne «kapasiteten» samstundes arbeidde i eit fellesprosjekt med Norsk Industriforbund, for å lage ein rapport om «Norge som industrinasjon». Vi vil her sitere litt fra denne rapporten:

«Industriens kostnadsproblem har oppstått fordi lønnskostnadene pr. time korrigert for valutakursene har kommet i utakt med produktiviteten eller bedriftenes evne til å utnytte ressursene effektivt.

Produktivitet

En mer effektiv utnyttelse av ressursene er helt avgjørende for å bedre industriens konkurranseevne. Dersom vi makter å snu den negative produktivitetstrenden i norsk industri, vil dette kunne bidra sterkt til å forbedre industriens internasjonale konkurranseevne.

Industrivekst et nasjonalt anliggende

Et viktig utgangspunkt for å realisere en industripolitikk for vekst og fornyelse er at det skapes bred forståelse i hele samfunnet for at en slik politikk er nødvendig. Som følge av denne erkjennelse er det nødvendig at LO og NI hver for seg og i samarbeid driver et aktivt informasjons- og opinionsarbeid for å skape bredest mulig tilslutning til de synspunkter som er fremmet i denne rapport.» Sitat slutt.

Vi vil meine at om «desse herrer» no skulle sette seg ned å oppsumere kor langt dei var komen med sin propaganda «for omstilling» ville dei vere tåleg bra fornøgde. Det er faktisk slik at i dag, berre 4 år etter, snakker alle «innflytelsesrike» om nødvendigheten for «omstilling» og «internasjonalisering» av norsk industri! (I røynda står desse 2 begrepa for nedlegging og utflagging av livsviktig industri for ei rad lokalsamfunn, utan alternativ.) I 1983 sa Kjell Oppseth (st.rep. fra Sogn og Fj., medlem i industrikomiteen for DNA) : «Buvikutvalgets innstilling er eit bestilling-sverk fra Høyre». I dag er han ein varm forsvarer for den same politikken.

Eg trur dette er nyttigt å ha som bakgrunn når ein skal snakke om internasjonalisering av norsk industri, «nødvendigheten» av det, og kven/kva det tjener.

Kva er internasjonalisering?

Viseadministrerende direktør i Elkem, Gunnar Viken, definerer det på følgjande måte:

- Eksport av varer og tjenester
- Markedsføring (Salgskontorer)
- Produksjon i utlandet
- Samarbeid med utenlandske selskaper
- Råvarekjøp i utlandet
- Internasjonal finansiering

Gunnar Viken: «For meg er disse de viktigste elementer og aktiviteter i en internasjonaliseringsprosess».

«Reine ord for pengane», seier vi. Her har ein ikkje gjort forsøk på å kamuflere motiva bak fraser om tiltak for å «opprettholde den fulle sysselsetning».

Vi vil stoppe opp litt ved Gunnar Viken, som viseadm. direktør i Elkem har han i ei årrekke arbeidd med Elkems strategi for internasjonalisering. Han brukar dessutan lite «kosmetikk» for å skjule motiva bak «internasjonaliseringsprosessen».

Gunnar Viken karakteriserer Norsk Hydro sine planer om å bygge ein ny magnesiumfabrikk i Canada på følgjande måte:

«Vi kan konstatere at Norge nå er på vei ut også med denne type virksomhet. - Og det er ikke til å undres over at man har valgt å lokalisere dette prosjektet til Canada, dels fører man der en langt mer industrivennlig energipolitikk enn Norge gjør og dels ligger man nær det store og interessante marked som USA utgjør», sitat slutt.

Han trekker og opp ein del grunner for internasjonalisering, som vi synes det er vert å nevne:

- Produksjon og handel med metaller er internasjonal i sin karakter
- Lite hjemmemarked
- Delta i industrialisering i nye industriland
- Delta i teknologitviking ute
- Delta i kundenes geografiske forskyvning
- Begrenset energitilgang i Norge
- Økende proteksjonisme
- Store valutasvingninger

Gunnar Viken meiner at skal ein lykkast med denne internasjonaliseringsprosessen må det stillast krav til myndighetene, og tek fram følgjande krav:

Krav til myndighetene

- Arbeide for fri handel
- Konkurransedyktige rammebetingelser, bl.a. på energisektoren
- Utdannelse, internasjonalisering av samfunnet
- Styrke forskning og utvikling
- Finansieringsopplegg

Dei fleste av desse krava er myndighetene samde i, og har gjort mykje for å innfri. Det einaste ein kan sei det er strid om er kravet om lavere energikostnader.

Den internasjonaliseringsprosessen som no er i gang innanfor ferrolegeringsindustrien har mange felles trekk med det som skjedde innanfor norsk teknoindustri på 1970 talet. Den har ein rein imperialistisk karakter. Det blir satsa på å invistere i fattiga land i 3. verden, slik som t.d. Venezuela og Brasil. Dette er land som er rike på naturressurser og har store energikjelde (vassdrag) som kan byggast ut billegt. I tillegg til dette har dei stor tilgang på billeg arbeidskraft. Det dei mangler er kapital og teknologi til å kunne utnytte dette sjølv, det er her industrieigarane i Noreg ser sine muligheter.

Kan internasjonalisering trygge våre arbeidsplasser?

Til no har vi ikkje konsentrert oss om å analysere kva som er i ferd med å skje, eller kva som er felles interessene mellom stat og ferrokapitalen.

Vi hevda innleiingsvis at ein i løpet av ein 10 - 15 års periode, med dagens politikk, vil ha avvikla det meste av dagens ferrolegeringsindustri her i landet. I NOU nr.33 1984, side 28, blir dette sagt på ein ganske rett ut måte, sitat:

«Råvarebasert industri arbeider med betyddlig overkapasitet. Permitteringar, oppsigelser og nedleggingar synes uungåelig. Kirkenes, Mo i Rana, Odda og Sulitjelma er eksempel på lokalsamfunn som har merket situasjonen.

I årene som kommer vil problemene bli enda alvorligere.

Sannsynligvis har aluminiumsindustrien og ferrolegeringsindustrien bare merket første fase av problemene. - Når de private bedriftenes reserver er brukt opp, er sannsynligheten stor for at radikale tiltak med store regionale konsekvenser vil måtte iverksettes. Det som tidligere var utenkelig kan da framstå som uungåelig. Mange av etterkrigstidens industripolitiske satsinger kan dermed bli rasert i løpet av få år.», sitat slutt.

Dette vart hevda i 1984, og mykje har skjedd sidan det, som t.d. har Elkem a/s lagt under seg det meste av norsk ferrolegeringsindustri. Vår påstand er at dette ikkje er for å sikre fortsatt produksjon her i landet, men for å skaffe seg ein stor nok kapitalbase til å kunne foreta «nødvendig» internasjonalisering. Fleire av desse bedriftene har tildels «rimelege» kraftkontrakter til fram mot år 2000.

Ved å redusere produksjonen på desse verka, og selje frigjort kraft og berre produsere produkter som krever høg teknologi og kunnskap er dei i stand til å kunne skaffe seg den nødvendige kapital for sin internasjonaliseringsstrategi. Dei er ikkje interesert i å bruke opp sin kapitalreserve på å produsere her i landet til konkurs er eit faktum, slik det nermast blir hevda i NOU nr.33 1984 (det er påstander dei ønsker

vi skal tru på).

Når dette er sagt er det likevel slik at dei har hastverk, og eit enormt behov for kapital raskt! Dette er den viktigaste grunnen til at Elkem heiv seg inn i kampen om Kværner. Elkem er interessert i å utvide sitt engasjement i Brasil, her har dei muligheter til å bli medeigera i fleire større vasskraftutbygginger og kraftintensive industriprosjekt - her frykter dei konkurranse fra andre.

Vi vil hevde at den internasjonaliseringsprosessen som no er igang er ein direkte trussel for våre arbeidsplasser. Strategien til kapitaleigarane er å dra den siste 10 øringen ut av lokalsamfunnet før ein legg ned, etter å ha trygga si meirverdiskapning andre stader i verden. Staten på si side har nermast lagt ned raude løpera for føttene på desse industri-fantastane når dei no skal ut i den store verden på godt gammalt imperealistisk ræv.

Kva er så statens motiv for å delta?

Deira motiv er kort og godt å tjene penger. I dag er det ikkje særleg god forretning for staten å garantere den kraftintensive industrien billeg kraft. Det er faktisk slik at det for staten ville vere meir lønnsomt å nytte norsk kraftproduksjon som rein eksportvare til våre naboland. Ta tildømes ei eventuell utbygging av Breheimen, denne krafta ville med dagens pris ha kosta ca.60 øre/kwh ferdig på nettet. Det finnst ikkje ei bedrift i Norge i dag som kan betale ein slik pris til NVE.

Eit anna forhold er at forbruket av stål i den vestlege verden er halvert sidan slutten av 1960 talet. Dette gjer at det her er ein kraftig overproduksjon av ferrolegeringer, m.a.o. er det ikkje markedsmessige forhold for å auke produksjonen av slike produkter og da sjølv sagt heller ikkje behov for auka krafttilgang.

Vi snakker ikkje her om kva som er samfunnsøkonomisk tjeneleg politikk, men om den kapitalistiske staten sitt profittbegjær. Denne Staten ligg ikkje på nokon måte under den private kapitalen når det gjeld metoder for å skaffe seg profitt. Den Norske Stat har garantert for temmelege store lån til norsk industri for etablering i b.l.a. Brasil. Ved å leggje forholda tilrette for slik utanlans etablering (utflagging) av norsk kraftintensiv industri kan staten få frigjort tildels store kraftmengder her i landet til andre formål, som til dømes eksport.

Når norsk industri snakker om at ein i desse landa (Brasil, Venezuela og Canada) får betre rammebetingelser er dette fordi ein der slepp pålegg om rensing av industriutslipp, ein får billeg energi, billeg råvarer som er lett tilgjengelege. Arbeidskrafta er så rimeleg at ein slepp å investere i så mykje «kostbar» teknologi som ein gjer her i landet. Dette er forhold den norske stat er oppmerksame på, ikkje berre

det men denne staten har og ein statsminister som er leiia av ein FN nedsatt komisjon som skal sjå på forureininga i lys av den økologiske balansen i verden. Ein treng ikkje vere ekspert på økologi for å skjønne at det vil vere ei katastrofe for eit land som b.l.a. Brasil, med sine regnskogar, å få ein industri som planlegg å nytte store delar av denne skogen som reduksjonsmateriale i sin produksjon. Dette i tillegg til at dei ser det som ein fordel at dei slepp pålegg om rensing.

Sluttkommentar

Vi må slost mot denne «internasjonaliseringsprosessen», som tar sikte på ei rå utbytting av landa i den 3.verden. Vi må forsøke å få til allianser med «naturvernfolket» i vårt eige land, og skape forståelse for våre linjer i desse spørsmåla.

Det er ei missforstått oppfatning, blandt folk flest, at det er den kraftintensive industrien som er den «store stygge ulven» i samband med kraftutbygging her i landet, og at alle som er imot denne industrien gjer ein bra jobb for verneinteressene. Det er faktisk slik at dei fleste sosialøkonomane i statlege organ er for kraftutbygging og mot kraftintensiv industri.

Vi må reise følgjande krav:

- Nei til utbygging av meir vannkraft
- Nei til internasjonalisering av norsk industri, som tar sikte på utbytting av land i 3.verden
- Billegare kraft til den kraftintensive industrien
- Den kraftintensive industrien må få pålegg om energiøkonomisering og energigjennvinning, som ein del av kraftkontraktene
- Ingen arbeidsplasser må nedleggast før alternative arbeidsplasser er oppretta

Vi kunne tengt oss å avslutte med eit «kraftfullt» sitat fra styreformannen i Elkem a/s, Nils J. Astrup, fra eit interjuv i Elkems Årsrapport 1986, der han snakker om internasjonalisering, sitat: «Det er flere faktorer inne i dette bildet. En av dem er forståelse og aksept hos myndighetene og samfunn for at industrien fritt må få etablere seg ute og følge internasjonale normer og praksis i sin virksomhet. En annen faktor, og det er kanskje den viktigste, er ledelsens dyktighet.» sitat slutt.

Det kan vere greit å få rede på kva som betyr noko her i verden, det er ikkje så nøye med lokalsamfunn og arbeidsplasser berre Elkem tjener pengar og blir leda av «dyktige» leiiaarar.

Kraftprisene

Norsk kraftintensiv industri har i løpet av 80-årene kommet i et uføre ingen kunne forutse for bare 10 år siden. Det startet med FeSil Nords sammenbrudd i 1982, fortsatte via omfattende permitteringer og rasjonaliseringer i kriseårene 82-83-84 og har nådd et foreløpig høydepunkt med nedleggelsen av de 400 arbeidsplassene ved Tinfos Jernverk i februar 87.

Nå er det ikke noe nytt for arbeidere innenfor ferro, silisium, mangan eller aluminium - at tryggheten for arbeidsplassene svinger i takt med markedet. Det nye er imidlertid at mens norsk kraftintensiv industri - i internasjonal målestokk - tidligere greide seg best gjennom lavkonjunktorene, er det nå i ferd med å bli omvendt; norske verk legges ned mens produksjonen øker andre steder i verden. Hvorfor skjer dette?

Hvorfor er norsk kraftintensiv industri akkurat nå inne i sin alvorligste krise gjennom tidene, hvorfor er Tinfos i ferd med å gå under, hvorfor er Hafslundarbeiderne så desperate at de vil jobbe 3,5 uker gratis for kapitalisten sin i året, hvorfor snakkes det i bransjen om at ytterligere 3-4 verk ligger i faresonen og hvorfor er «Internasjonalisering» hovedtema når direktørene har stevnemøte (Bolkesjøkonferansen)?

På grunn av tradisjonell overproduksjon? Nepe, overproduksjonskriser kom og gikk gjennom 60-tallet, 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet uten at konsekvensene var tilnærmedesvis de samme.

På grunn av uforholdsvise store kapitalutgifter? Tja, det ble jo gjort investeringer for milliardbeløp under renseprosessen i 77-83. Men norske feroverk er etter måten gamle, og kapitalutgiftene er nok ikke særlig mindre ved de nye verka som bygges i Asia eller Sør-Amerika, sjøl om investeringene der er vesentlig billigere enn her.

Lønningene? De er vesentlig høyere i Norge enn mange av de landa bransjen konkurrerer med. Men det var de også på 60-tallet, på 70-tallet og på begynnelsen av 80-tallet.

Bakgrunnen for at det i det hele tatt eksisterer en kraftintensiv industri i Norge er rett og slett tilgangen på billig kraft. Og denne krafta har vært billig i Norge - sammenlignet med omverden. Fram til ca 1980 lå prisen på kraft til ferrolegeringsindustrien på ca 60% av snittet av sammenlignbar industri i verden.

Men det er denne faktoren som nå er i ferd med å endre seg, prisen på ny kraft ligger godt over 100% av verdenssnittet (Kilde: Kraftprisundersøkelsen, LEEI, 1985).

Når vi i tillegg tar med utviklingen i El-avgifta de siste 15 åra, som viser at den er økt med ca 700% siden 1974 og 3100% siden innføringen i 1951, og legger til at prisen på statskraft økte med 200% i årene 79-85, er indisiene på plass. Kraftprisene øker eksplosivt i verdens mest energirike land.

Man kan diskutere om denne utvikling i hovedsak har vært bra eller dårlig, men ingen bør kaste bort tid på å krangle om at dette er det særegne nye med dagens krise i ferro-bransjer, og som altså fører til at kapitalistene enten flagger ut eller legger ned.

La oss se litt på hvordan den norske kraftprispolitikken er bygd opp.

El-avgift

Denne ble innført i 1951 med det - ikke urimelige - formål at de som hadde elektrisk kraft skulle være med på å finansiere utbyggingen for dem som ikke hadde denne goden. I tillegg må det tas med at Gerhardsen nok hadde sett seg lei på at den Kraftintensive industrien, som stort sett var eid fra utlandet, kunne operere med underskudd på sine regnskap i Norge, og dermed fritt kunne føre enorme overskudd fra datterbedriftene i Norge til moderselskapene i utlandet. Under sånne forhold var det ikke direkte urimelig med en skattelegging av forbruket.

Nå, 33 år seinere, er imidlertid så godt som hele denne industrien norsk eid, og fordelingsnettene ble beregnet ferdig utbygd rundt 1970.

El-avgifta er altså i dag en rein fiskal-avgift, en avgift kun beregnet på å få penger inn i statskassa. Og det er heller ikke småtterier som kommer inn: Totalt innbringer el-avgifta ca 2,3 mrd. kroner i statskassa hvert år, av dette kommer vel 1 mrd. fra kraftintensiv industri. En avgift på 3.1 øre/kWh høres ikke mye ut, men når en vet at 1 øre/kWh tilsvarer mer enn 10 kr/t pr. ansatt i denne bransjen, blir bildet straks dystre. Spesielt når man samtidig vet at det stort sett er bare Norge som skattelegger kraftintensiv industri med en slik avgift.

Når man kjenner de særegne forholdene på jern- og stålmarkedet, blir det umulig å gå inn for en beskatning av forbruket. Ett år kan overskuddene være formidable, og kapitalistene kunne med fordel beskattes langt hardere enn hva tilfellet er i dag. Men allerede neste år kan dette være snudd til underskudd, ovner blir slått ut og arbeiderne blir satt på porten. Vi er ikke mot en hard skattelegging av kapitalistene også i ferro, men denne skatteleggingen må skje på grunnlag av overskudd og ikke forbruk.

Prisen på kraft?

En undersøkelse gjort i Trondheim kommune viser at krafta Trondhjemmerne bruker, koster 3-4 øre ved kraftstasjonens vegg. For denne krafta må man betale 37,5 øre i 1987, 1000% mer enn netto produksjonskost. Det skulle være innlysende for alle at systemet for prisfastsetting av el-kraft er bortenfor alle blåner.

Dette særnorske prisfastsettingssystemet kalles «langtids grensekost-

nad» og betyr i korte trekk at prisen på all kraft skal være mest mulig lik prisen på det neste kraftverket som skal bygges ut.

I andre land brukes et annet prinsipp for fastsetting av el-prisen, nemlig gjennomsnittsberegning. Å ta gjennomsnittsprisen for alle kraftverka er unektelig mer logisk, uansett hvilken vinkel vi ser det fra. Argumentet for LTG-prinsippet er at høy pris på el-kraft skal tvinge oss alle til å spare kraft, Stortingsmelding 71 (1984-85) sier det slik:

«Regjeringen ser på energiprisene som det viktigste virkemiddel for å fremme en effektiv og rasjonell bruk av energiressursene. Prinsipielt mener regjeringen at energiprisene bør avspeile samfunnets kostnader ved å fremskaffe mer energi.»

Det er imidlertid ingen grunn til å tro på regjeringens vakre ord om at høy pris på kraft skal ivareta det rettfærdige kravet om energioekonomisering. For å føre logikken over på alminnelig forbruk, vil en gjennomsnittsfbruker være *tvunget* til å skru opp varmeovnene, når kvikksølvet utendørs kryper nedover. Er alternativet at familien skal fryse - vil de aller fleste huseiere heller ofre noen ekstra hundrelapper. Dette vet enhver regjering og kan dermed dekke seg bak vakre enøk-argumenter. Hadde enøk virkelig vært det man ønsket, kunne enhver regjering sette i gang svære kampanjer og f.eks. gi billige lån til slike formål. I dag fins noen symbolske kommunale ordninger og noen umulige i Husbanken.

Situasjonen for kraftintensiv industri er ikke vesensforskjellig. Langsiktig må målet være enøk-tiltak med sikte på å gjenvinne kanskje opptil 30 % av de ca 30 TWh-ene denne industrien forbruker, enten ved gjenvinning av varmeenergi eller elektrisk kraft. Men på kort sikt oppfyller langtidsgrensekostprinsippet - og den høge kraftprisen - tre formål:

1. Den får uendelig mye penger inn i statskassa.
2. Den får «omstilt» og «tilpasset» (les: lagt ned og flagget ut) umoderne tungindustri.
3. Den frigjør dermed krafta til eksportvare.

Det pussige med LTG-prinsippet er jo at jo dyrere kraftprosjektene er, jo mer profitabel blir all kraft som produseres her i landet. Og når man på toppen av det hele har en avskrivningstakt på nesten evigvarende kraftverk på 40 år, og man oppå det igjen vet at staten overtar hjemfalt kraft gratis, for dermed å sette verdien opp til 100% av dagens verdi, for igjen å skrive verket ned til null på nye 40 år - så er et begrep som utbytting for magert til å være dekkende.

I løpet av mai -87 er det blitt klart at gasskraft fra Nordsjøen/Halten

kan komme helt ned i ca 8 øre/kWh, altså ca 1/4-1/5 av LTG-pris på vannkraft. Dette vil sannsynligvis bety at en del formuleringer omkring Langtidsgrensekostprinsippet må endres dramatisk, det er ikke sannsynlig at strømprisen vil senkes. Tvert imot, det er ingen dristig spådom at all pris på energi her til lands - både for vannkraft og petroleumsprodukter - vil ligge tett inntil prisen for de samme produktene på verdensmarkedet. Dette vil resultere i økt kraftpris i Norge - også gjennom 90-åra; vel og merke dersom ikke motstanden fra forbrukere og organisasjoner blir for stor til å kunne neglisjeres.

Kalkulasjonsrente

Ved statlige utbyggingsprosjekter er det vanlig å beregne en viss kalkulasjonsrente, eller fortjeneste etter at prisstigning er trukket fra. For vannkraftutbygging har denne vært satt til 5% her i landet. Regjeringen Brundtland går nå inn for å heve denne med 1%, noe som ifølge Stortingsmelding 71 vil utgjøre en økning på 3,3 øre/kWh for forbrukerne.

Andre land har tatt konsekvensen av hva dette betyr for den kraftintensive industrien. Sverige f.eks., beregner kraftprisen til sine jern- og stålverk med 4% kalkulasjonsrente.

Da dette problemet ble tatt opp med olje- og energiminister Arne Øyen på Bolkesjø-seminaret, svarte han imidlertid arrogant at 6% kalkulasjonsrente ikke var diskusjonstema og at han ikke hadde kommet for å delta på noe bønnemøte. Igjen et eksempel som viser at den vanvittige stigning i kraftprisene, både for folk og industri, ikke har noe med virkelige utgifter å gjøre, men er et resultat av rene politiske vedtak på Stortinget.

Hvorfor kommer så den voldsomme økningen i kraftprisene? Her er «omstilling» og «tilpasning» nøkkelord. Allerede i NOU 1984:33, med det misvisende navnet «Politikk for arbeid», heter det på side 28:

«Konturene av det norske problemet står etterhvert fram. I et vekstperspektiv er industristrukturen klart ugunstigere enn for sammenlignbare land. Norsk industri har sitt tyngdepunkt på stagnerende markeder og er dårlig representert innenfor morgendagens vekstområder.»

Derfor trengs «en aktiv industripolitikk» som «kan påskynde den nødvendige strukturforandringen vesentlig.»

Det skulle være åpenbart for de fleste at kraftprisen må være ett av de viktigste virkemidlene staten bruker for å «påskynde den nødvendige strukturforandringen», les: legge ned tungindustri. La det imidlertid være

sagt at vi slett ikke er motstandere av en utviklingsprosess også i vår bransje. Men med lærdommer fra Tyssedal, Sulis, Syd-Varanger og Tinfos friskt i minnet, stiller vi ett ufravikelig krav til en slik omstillingsprosess: Nye arbeidsplasser må være garantert på de forskjellige industristeder, før en *eneste* «gammel» arbeidsplass legges ned.

Oppsummering

To spørsmål er gjenstand for mye debatt for tiden: Skal det bygges ut mer vannkraft, f.eks. Saltfjellet og Breheimen? Subsidières norsk kraftintensiv industri av den «alminnelige forbruker»?

Når det gjelder utbygging er ikke det tema for denne artikkelen, men det må pekes på at Norge hadde en rekordstor eksport av elektrisk energi i 1986. Svært mye energi kan gjenvinnes via energiøkonomisering. Dette gjelder både opprusting av overføringsnettet, der 10-15 TWh går tapt årlig. I forbindelse med de seneste krafttildelingene til kraftintensiv industri har staten tatt forbehold om at det kan stilles krav om energigjenvinning. Ved gjenvinning av varmekraft kan opptil 30% av energimengden til kraftintensiv industri gjenvinnes. dvs. over 10 TWh/år.

Slike krav om gjenvinning er riktige og må støttes. Spørsmålet om hvordan slike prosjekt skal finansieres, hvilke statlige låneordninger som kan benyttes f.eks. må imidlertid debatteres videre. Videre vil sannsynligvis de første gasskraftverkene, med en kapasitet på opptil 5-6 TWh, stå ferdige i begynnelsen av 90-årene. Det er ingen grunn til å gjøre alvorlige inngrep i det lille som er igjen av uberørt natur.

Påstanden om at det alminnelige forbruk subsidierer den kraftintensive industrien må sees på som et ganske intelligent forsøk på å få oppslutning om statens politikk for å legge ned og flagge ut denne industrien. Et røft anslag tilsier imidlertid at gjennomsnittlig nettoppris på vannkraft produsert i Norge ligger mellom 5 og 10 øre pr kWh. For denne krafta betaler kraftintensiv industri ca 10 øre og den alminnelige forbruker over 30 øre pr kWh. Og det viktigste er at kraftprisene i Norge - på grunn av avgift, kalkulasjonsrente og «langtidsgrensekostnad» - akselererer, mens energipriser i andre land faktisk har en fallende tendens.

Kampen mot de høye kraftprisene - både for kraftintensiv industri og for alminnelig forbruk - er en kamp mot statens omstillingspolitikk, mot utbytting av arbeiderklassen og mot norsk imperialisme. På kort sikt ligner nok kravene en fellesuttalelse med industriforbundet. Men denne klamme enheten er midlertidig. Når det blir politisk mulig å oppheve konsesjonsbestemmelsene for krafta, slik at kapitalistene fritt kan selge krafta sjøl, er det knapt noen som ikke vil benytte seg av millionene i

det statlige «Internasjonaliseringsfondet», profitere på kraft her heime og på smelteverk i den tredje verden. Kampen mot kraftprisene i dag er også en kamp for at dette landet i framtida skal ha en industri som er basert på norske ressurser.

Kraftkrevende industri og miljøvern

Eksport av miljøproblemer

Norsk kraftkrevende industri skal internasjonaliseres. Det betyr at de flyttes til land som Brasil og Venezuela. Her bygges de opp uten rensetiltak overhodet. Et verk som Ila og Lilleby bygger i Brasil er bygd på trekull som et av de viktigste råstoff. I praksis må det bety nedhogging av regnskogen.

Med de gigantplaner som nå foreligger for utbygging i disse land står vi ovenfor noe som ser ut til å bli ei miljøkatastrofe. Miljøbevegelsen har i virkeligheten valgt mellom en kraftkrevende industri under en viss kontroll i vårt eget land eller den samme industrien fullstendig uten kontroll i u-land.

Det motsatte av u-hjelp

I Brasil får Lilleby minst 10 års fritak for skatter og avgifter. I tillegg legger Brasil til rette grunnlagsinvesteringer. De sitter kun tilbake med de lave lønningene. Slik blir verdens mest forgjelda land enda mer forgjelda. Dette er det motsatte av u-hjelp.

Dette stanser ikke kraftutbygginga

Det er for lengst slutt på den tida da kraft ble utbygd for å dekke de virkelige behov i landet vårt. I dag bygges den ut for å tjene penger, store penger. I dag planlegges det kjempesvære gasskraftverk for eksport. Hverken kraftkrevende industri eller vi vanlige forbrukere har interesse av å bygge ut Breheimen som vil gi en pris på over 40 øre for kilowatt-timen. Når Arthur Svensson, leder for Norsk Kjemisk, går så varmt inn for ei slik utbygging, er det en avledningsmanøver. Det skal skjule at hans regjering gjør sitt beste for å heve kraftprisene både til industri og vanlig forbruker.

Rasering av distrikts-Norge

Kraftkrevende industri er i dag stort sett hjørnesteinsbedrifter i utkantsamfunn. Grunnen til at det framdeles er slik er at kraftkonsesjonene er knyttet til drift av den enkelte bedrift. Legger Elkem ned Meråker Smelteverk mister de også sine kraftkontrakter her. Sannsynligvis blir det neste skrittet at disse konsesjonsbetingelsene blir omgjort. Da vil Elkem og de andre eierne kunne bruke krafta der det er mest lønnsomt. I dag vil dette bety at vi i stedet for industriselskap får kraftselskap. Bare noen få av de mest framtidsretta smelteverk drives videre, mens eierne og staten lever fett på å selge kraft i og utenfor Norge. Med den norske prispolitikken er dette svært lønnsomt, prisen betales av forbrukerne, distrikts-Norge og vi som i dag arbeider i denne industrien. Framdeles vil kraftutbygging være like lønnsomt.

Både miljøbevegelsen, vi arbeidere, distrikts-Norge, alle vi som kjøper den dyre krafta og alle som er for internasjonal solidaritet har felles interesse av å gå mot det politiske spill som nå foregår.

Innhold

Forord	3
Ferrolegeringsindustrien, historie - eiendomsforhold	4
De enkelte smelteverkene.	4
1. Finnfjord Smelteverk, Finnfjordbotten.	4
2. Smelteverket Hafslund, Sarpsborg (FeSil)	4
3. Lilleby Smelteverk, Trondheim (FeSil/Solberg)	5
4. Holla Smelteverk, Kyrkseterøra. (FeSil/Solberg).	6
5. Salten Verk, Fauske. (ELKEM).	7
6. Bremanger Smelteverk, Svelgen (ELKEM)	7
7. Fiskaa Verk, Kristiansan S. (ELKEM)	7
8. PEA, Porsgrunn. (ELKEM)	7
9. Meraker smelteverk, Meråker. (ELKEM)	8
10. Sauda Smelteverk, Sauda. (ELKEM)	8
11. Thamshavn Verk, Orkanger. (ELKEM)	8
12. Bjølvefossen, Ålvik. (51% ELKEM)	8
13. Øye Smelteverk, Kvinesdal. (Tinfos)	9
14. Notodden Smeltevrk, Notodden. (Tinfos)	9
15. Odda Smelteverk, Odda.	10
Eierselskapene.	10
Overblikk.	15
Internasjonalisering av norsk ferrolegeringsindustri	16
Utforming av denne politikken	16
Produktivitet	17
Industrivekst et nasjonalt anliggende.	17
Kva er internasjonalisering?	17
Krav til myndighetene	18
Kan internasjonalisering trygge våre arbeidsplasser?	19
Kva er så statens motiv for å delta?	20
Sluttkommentar	21
Kraftprisene.	22
El-avgift	23
Prisen på kraft?.	23
Kalkulasjonsrente.	25
Oppsummering	26
Kraftkrevende industri og miljøvern	27
Eksport av miljøproblemer	27
Det motsatte av u-hjelp	27
Dette stanser ikke kraftutbygginga.	27
Rasering av distrikts-Norge.	28